

WEBINARA YA DINGOLWA TSA SESOTHO

Webinara ena e ne e hlophisitswe ke mokgatlo wa *Puku Children's Literature Foundation* ka tshebedisanommoho le PanSALB. Moifo wa Naha wa Puo ya Sesotho (SNLB) o ile wa fuwa boikarabelo ba ho kgetha dibui tse fapaneng tse neng di tla bua ka dihlooho tse tsamaelanang le mookotaba wa projeke ena, e leng Seabo sa Dingolwa tsa Bana bakeng sa ho Boloka le ho Phahamisa Dipuo tsa rona (*The Role of Children's Literature in preserving and promoting our Indigenous languages*). Sehlooho seo Moifo o ileng wa se kgetha bakeng sa webinara ena ebile sena; "Monate wa ho Bala ka Puo ya Letswele: Na Dingolwa tsa Bana di Lekane?" Dibui tse neng di kgethilwe di ne di tlameha ho etsa puo mabapi le dintlha tse fapaneng tse nyalanang le sehlooho sena se ka hodimo. Motsamaisi wa mosebetsi o ile a bula mosebetsi ka thapelo ya Basotho, mme a amohela dibui tsa letsatsi mmoho le bamamedi, ba neng ba mametse inthaneteng. Kamora moo o ile a kopa hore dibui di itsebise ka botsona.

Ntate Mahase o ile a re hopotsa ka diphuputso tse ileng tsa etswa ka 2011 tse ileng tsa fihlela hore ho na le kgaello ya ho bala dikolong. Ditlaleho di ile tsa bontsha hore ha ho tema e kaalo e kgathilweng ho tloha esale mmuso o motjha o qala mme dipuo tsa rona e eba tsa semmuso. O ile a bolela hore lebaka la ho hloleha ho bala ha bana ke hore ha ba fumane puo e nepahetseng ka lapeng. Mme sena se baka hore ba be le mathata bophelong ba bona bohle. Bohlokwa ba ho bala baneng ke hore ba ba le taolo ya ho bala, ba eketsa tlotlontswe ya puo mme ba eba le phihlello e qatsohileng sekolong.

Ntate Mahase o eleditse hore dibuka tsa bana ha di a lokela ho nyatsa merabe e meng, mantswa a tsona a se hlohlontshe ditsebe, mme puo le mopeleto o nepahale. Ho lokela hore ho latelwe leano la puo mme bangodi ba latele melawana le karohanyo ya mantswa. Dintlha le ditaba tsa pale di nepahale, di kgeme le dinako, dintshwantsho dibukeng ebe tse hohelang.

O ile a boela a eletsa hore matsatsi a kang a lefatshe a ho bala a lokela ho ketekwa selemo le selemo. Letsatsi la botjhaba le ketekwang ka Loetse le se ke la siya dipuo morao. Lefapha la mareo le akofise phumantsho ya mareo a matjha, haholo mareo a hlahellang morao tjena a kang 'stepmother', 'adopted child', jwalojwalo. Mekgatlo e kang Puku le yona e tshehetswe ke mmuso hore e kgone ho thusa bana ba bangata. O phethetse ka hore bongodi ha se ba dipale feela. Ho na le dihlooho tse ngata tseo ho ka ngolwang ka tsona. O kgothaleditse Basotho hore ba ngole dibuka, hobane "Setjhaba se inehetseng ke se sa tsotelleng puo ya sona."

Mme Sehlabo o ile a bua ka bothata ba leqeme la ditshomo. Mme a bua ka melemo ya ditshomo, e leng ho boloka meetlo ya botjhaba le ho ruta tlhomphelele le boitshwaro. Tshomo ke e nngwe ya ditshiya tsa setjhaba hobane e betla batho ba tsebang ho mamela. Qholotso e kgolo ke hore

batswadi ba bang ba nyetswe ke Basotho ba sa tsebe Sesotho, kahoo ho ka ba thata ho tseba ditshomo tsa Sesotho bakeng sa ho phetela bana ba bona. Batswadi ba qobelleha ho buisa bana sekgowa ka tlung hobane ba leka hore bana ba kgone ho utlwisisa dithuto sekolong.

Kahoo, o eleditse Basotho hore ba ngole ditshomo ele hore batswadi ba kgone ho di balla bana lapeng. O itse batswadi ba lokela ho ba matijhere a puo ka tlung. Hore ngwana a hole a tseba ho lekalekanya dipuo. A boela a eleditsa hore ho ka ba le setsi sa ditshomo tse ka haswang diprovengeng kaofela. Ho be le ditshomo tse hatisitsweng mabanteng le divideong. Hore ngwana a tle a tsebe ditshomo, le qapodiso ya mantswa.

Mme Makhetha o ile a bua ka hore mananeo a bana a hlokomele melawana ya puo. Puo ya Lesedi FM e bohlokwa haholo bakeng sa bana. O itse puo e lokela ho hlomphuwa, e se nyenyefatse ditjhaba tse ding, mme mananeo a be makgutshwane. O buile ka melemo ya bana ya ho ithuta ka Sesotho. O boetse a bua ka mananeo a thuso ya setjhaba “*Outreach programmes*” a etswang ke SABC bakeng sa ho isa dithuto tsa radio le kgaso setjhabeng. Mme Makhetha le yena o ile a nna a hatella taba ya bohlokwa ba dingolwa tsa Sesotho le kamoo seyalemoya ka kgothaletsang hore di be teng, di ballwe bana le hore bana ba tsebe ho ipalla tsona.

Ngaka Nkgatho o buile ka bohlokwa ba hore ho ngolwe ditshwantshiso tsa bana. O hanane le taba e atileng e reng Sesotho ha se jese, mme a hatella hore Sesotho se a jesa. O kgothaleditse bangodi hore ba ngole ditshwantshiso tsa bana tsa Sesotho. Dikoranta tsa Sesotho tsa bana le tsona ha di sa leyo. O re hopoditse koranta e kileng ya ba teng e neng e bitswa *Wamba*.

Ka lebaka la ditjhanele tse teng matsatsing a kajeno, o kgothaleditse bangodi hore ba ka ya teng mme ba ngola ditshwantshiso tsa bana moo, a etsa mohlala wa “*Dynamites Diepkloof Dudes*”, e leng lenaneo le kileng la eba teng. O kgothaleditse tshebetso e bitswang ‘*dubbing*’, e leng moo ho nkuwang pale eo e seng ya Sesotho mme e fetolelwe Sesothong le ha dibapadi ka botsona di sa bue Sesotho. Sena se ka eketsa tlotlontswe ya bana. Mme bana ba hola ba ena le thahasello puong ya habo bona.

Ngaka Matsabisa o qadile ka hore batswadi ba ba le ngongoreho ya hore ebe ba ka kgetha puo efe bakeng sa ho ruta bana ba bona. Mme ba qetella ba isitse bana ba bona dikolong tse se nang Sesotho mme hoo ho etsa hore bana ba se ithute ho bala ka puo ya bona. Lebaka e be e le hore ba leka ho lokisetsa bana ba bona tsa bophelo. Ngaka o hatelletse hore re rata Senyesemane hoo re lebalang hore ho se tsebe dipuo tsa rona ho a re lahla, re lahlehelwa ke botjhaba ba rona.

Ditlamorao tse bosula tsa ho se tsebe puo ya hao:

- Tahlehelo ya lerato la puo ya lapeng
- Ho nenwa ha mekgwa le ditlwaelo tsa bathobatsbo
- Bana ba qetella ba le *Semi-lingual*, ho se na puo eo ba e tsebang hantle

Pheko ke ho bala le ho ngola ka dipuo tsa lapeng. Diphuputso di fumane melemo e latelang:

- Bana ba nolofallwa ke ho bala dipuo tse ding
- Kaha ba se ba ena le lesedi la mongolo le ditlhaku le medumo e bopang mantswa dipuong tsa bona, ba ehlwa kapele moo ho nang le phapano e tliswang ke puo e ntjha.
- Bana ba badiswang dibuka tse ngotsweng ka puo ya lapeng, ba eba le bokgoni bo matla.
- Bana ba kgona ho bontsha bohale ba tlhaho ha ba qala ka puo ya letswele.
- Dilemo tse tharo tsa pele bophelong ba ngwana, ke tshiya kgolong ya boko ba hae.

Ngaka Matsabisa o kgothaleditse hore dibuka di be teng ele hore batswadi ba kgone ho fumana dibuka tseo ba ka di ballang bana. Dihlooho tseo re buisanang ka tsona lapeng di fokola haholo, kahoo ho bala ho tlatselletsa lesedi leo ngwana a le fumanang puo ya ka tlung. Boipiletso hape ebile hore matitjhere le ona a fumane thupello ka dipuo tsa lapeng.

Ntate Lesoetsa, eo e leng moemedi wa Yunivesithi ya Afrika Borwa, UNISA o ile a bua ka bothata ba ho bala dikolong. O itse bothata ke hore matitjhere le ona a na le bothata ba ho se tsebe puo. UNISA e kentse letsoho phahamisong ya dipuo tsa lapeng. E hlahisitse mananeo a makgutshwane a dithuto tsa puo tseo batho ba ka ingodisetsang tsona. Le yena o hatelletse hore matitjhere a hlahlellwe ka dipuo tsa bona.

Mof Fazila Montsi eo e leng modulasetulo wa Motheo wa Puku, o ile a fana ka mantswa a diteboho lebitsong la Puku. O ile a hanana le ditaba tse fosahetseng tsa hore Sesotho ha se jese, le hore ho bua sekgowa ho bontsha thuto. O kgothaleditse tshebedisanommoho pakeng tsa batswadi le ditsebi tsa puo le dikgaso. O lebohile PanSALB ka ho hlophisa mosebetsi ona. A leboha UNISA le Ilifa, le Presidential Employment Stimulus Fund. A leboha le basebetsi ba Puku ba thusitseng ditlhophisong tsa mosebetsi ona. O boletse hore mesebetsi e tjena e ka thusa ntlafatsong le kgodisong ya dipuo tsa rona.

Ka Dihotetso Mohale